

13. Physics of the Sun. Ed. P.A. Sturrock, T.E. Holzer, D.M. Mihalas, R.K. Ulrich. Vol. II. The solar atmosphere. D. Reidel Publishing Company Dordrecht/ Boston/Lancaster/Tokyo, 1986. – 386 p.
14. Иванов Е. В. Физика солнечной активности. – М. «Наука» 1983. – 160 с.
15. Брукс Ч. Климаты прошлого. – М., 1952.
16. Воейков А.И. К вопросу о колебаниях климата. // Метеорологический вестник». – С.Пб, 1902. – №1.
17. Рухин Л.Б., Климаты прошлого // Известия ВГО, вып. 2, 1955.
18. Мирошниченко Л.И. Солнечная активность и Земля. – М.: «Наука», 1981. – 276 с.
19. Сухов А.А., Чехлан А.Е. Аномалии осадков в Украине в связи с 11 – летним циклом солнечной активности// Морской гидрофизический журнал. –2004. – №1. – С. 41.
20. Егоров А.П. Солнечная активность, барическая волна в приземной атмосфере Арктики и многолетние изменения арктического колебания // Метеорология и гидрология. – 2004. – №2. – С.27.
21. Сизов А.А. Изменчивость гидрометеорологических полей в районе Черного моря в разные фазы 11 – летнего цикла солнечной активности // Метеорология и гидрология. – 2000. – №10. – С. 85–92.
22. Максимов И.В., Слепцов- Шевлевич Б.А. О связи солнечной активности и барического поля Северного полушария// Доклады АН СССР. – 1971. – 201. – №2. – С. 339–341.
23. Монин А.С., Шишков Ю.А. Дилеммы потепления в XX веке// Человек и стихия. – СПб: Гидрометеиздат, 1991. – С.47–49.
24. The Global Climate System Review. Climate System Monitoring. June 1991–November 1993//WMO. – 1995. – №819. – 150 p.
25. Федоров Е. Е. Влияние солнечных пятен на температуру и давление воздуха. «Изв. Главной физической обсерватории» X» 3. Л., 1921.
26. Кендал М.Дж., Стьюарт А. Многомерный статистический анализ и временные ряды. /Пер. с английского Э.Л. Пресмана, В.И. Ротаря, под редакцией А.Н. Колмогорова, Ю.В. Прохорова. – М.: «Наука» Главная редакция физико-математической литературы. 1976. – 736 с.
27. Перов С.П., Хргиан А.Х. Современные проблемы атмосферного озона. – Л. : «Гидрометеиздат», 1980. – 287с.
28. C. J. Howard , R. Ravishankara NOAA Environmental Research Laboratory// Chemical Kinetics and Photochemical Data for Use in Stratospheric Modeling. – Number 12. – 1997. – P. 262–266.
29. D. L. Baulch, R. A. Cox Summary of Evaluated Kinetic and Photochemical Data for Atmospheric Chemistry, Inc. 2000. – P. 4–48.
30. Сывороткин В. Л. Глубинная дегазация Земли и глобальные катастрофы. – М.: ООО «Геоинформцентр». 2002. – 249 с.
31. Хргиан А.Х. Физика атмосферы. Главное издательство технико- теоретической литературы. – М. 1969. – 456 с.
32. P. Bousquet, P. Ciais, J. B. Miller, E. J. Dlugokencky, D. A. Hauglustaine, C. Prigent, G. R. Van der Werf, P. Peylin, E.-G. Brunke, C. Carouge, R. L. Langenfelds, J. Lathière, F. Papa, M. Ramonet, M. Schmidt, L. P. Steele, S. C. Tyler and J. White. [Contribution of anthropogenic and natural sources to atmospheric methane variability](#) // *Nature*. 2006. V. 443. – P. 439-443
33. M.A.K. Khalil, R.A. Rasmunssen . Sources, Sinks and Seasonal Cycles of Atmospheric Methane. J. Geophys. Res. 88. 1983. – 5131-5144 p.
34. Иванов-Холодный Г.С., Цусинов А.А. Коротковолновое излучение Солнца и его воздействие на верхнюю атмосферу и ионосферу. В сб. «Исследование космического пространства». т.26 (Итоги науки и техники. ВИНТИ). – М. , 1987, – С.80-154.
35. Будыко М.И., Байкова И.М., Ефимова Н.А., Строкина Л.А. О связи альbedo подстилающей поверхности с изменениями климата. // Метеорология и гидрология. – 1998. – №6. – С. 5.
36. Иванов А. Введение в океанографию. Пер с французского Е. А. Плахина и Е. М. Шифриной. Под ред. Ю.Е. Очаковского и К.С.Шифрина. – М.: «Мир», 1978. – 574с.
37. Logan J.A., Prather M.J., Wofsy F.C., Elroy M.C. Tropospheric Chemistry: a Global Perspective., J. Geophys. Res. 86, 1981. – 7210–7254 p.
38. Sheehle E. Emission and Protections of NonCO2 Greenhouse Gas from Developing Countries:1990-2020. DRAFT. June 2002.,Sheehle. Elizabet@epa.gov.

Сердюк А.М.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Постановка наукової проблеми . Дослідження територіальної організації агропромислового виробництва (АПВ) як об'єкта суспільно-географічної науки полягає в розробці методологічних підходів, які є найактуальнішими теоретичними засадами в суспільно-географічній науці. Продуктивні сили аграрної сфери виробництва розвиваються у просторі і часі і завжди відображають конкретну форму просторового (територіального) розвитку об'єктів і галузей господарства, які і визначають специфічні особливості територіальної

організації АПВ районів різних таксономічних рангів та масштабів. Поглиблення досліджень теоретичних засад територіальної організації АПВ повинно бути направлено на усунення негативних явищ, що мають місце в даній системі господарювання. Крім того, запропоновані наукові розробки методологічних підходів сприяють накресленню чіткого спрямування функціонально-галузевої структури АПВ, обґрунтуванню напрямів реформування та вдосконаленню його територіальної організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню територіальної організації АПВ присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених. Фундаментальними дослідженнями є праці М.М. Паламарчука, О.М. Паламарчука, М.Д. Пістуна, В.О. Гуцала, Н.І. Провотар, Г.О. Колесника, Я.Б. Олійника, В.П. Нагірної, Р.А. Івануха, Р.О. Язиніної, І.Ф. Мукомеля, Г.В. Балабанова, Л.О. Мармуль, П.П. Борщевського, С.І. Дорогунцова, Б.М. Данилишина та багатьох інших.

Формулювання мети і завдання. Метою даного дослідження є аналіз теоретико-методологічних підходів територіальної організації АПВ суспільно-географічного району. Основні завдання полягають у виявленні специфічних особливостей територіальної організації АПВ як планово організованої, керованої системи територіального поділу праці, комплексного розвитку і розміщення агровиробництва району, його локальних територій, взаємообумовленості дискретних господарських об'єктів. Відомо, що ланки та галузі АПВ характеризуються значною диференціацією в просторі і часі, які проявляють високу чутливість до територіальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціоналізація територіальної організації АПВ є регулятором виробництва продукції сільськогосподарського призначення, встановлює, стимулює і сприяє оптимальним пропорціям його розвитку.

“Територіальна організація” – найбільш поширене поняття в суспільно-географічних дослідженнях. В загальних рисах під територіальною організацією продуктивних сил суспільно-географічного виробництва розуміється плановий процес суспільного територіального розподілу праці, яким можна керувати. В наукових дослідженнях економіко-географів та економістів досить чітко розроблена і запропонована система закономірностей і принципів територіальної організації народного господарства. Різні автори у це поняття вкладають неоднозначні тлумачення. Не дивлячись на це, сутність поняття “територіальна організація виробництва” розкрита поки що недостатньо, багато методологічних і методичних питань залишаються дискусійними. Так, територіальна організація продуктивних сил розглядалась в працях Ю.Г. Саушкіна як одна з головних задач суспільно-географічної науки. Методологічні та методичні основи ефективної територіальної організації суспільного виробництва ґрунтовно дослідженні А.Е. Пробстом стосовно промисловості [8]. А.Т. Хрущов проаналізував співвідношення поняття “територіальна організація” та “розміщення” промисловості. Він підкреслив, що “розміщення” – одна із сторін більш складного поняття “територіальна організація промисловості” [9, с. 100]. І.В. Никольський в своїй праці розглядав поняття “територіальна організація виробництва” і дав теоретичне узагальнення його змісту відповідно до територіальної організації районного виробничого комплексу. В його розумінні це поняття об'єднує всі форми суспільно-географічної організації виробництва: спеціалізацію, розміщення, комплексування, кооперування, концентрацію, комбінування; сполучення і розвиток всіх цих форм повинно давати народногосподарський ефект [4, с. 50]. Такої ж думки дотримується М.М. Паламарчук, який визначаючи поняття територіальної організації виробництва, вважає, що вона створює додаткові умови підвищення продуктивності суспільно-географічної праці [5]. Е.Б. Алаєв, І.М. Маєргойз та деякі інші автори при вивченні цього поняття акцентують увагу на визначенні територіальних структур та окремих форм розміщення продуктивних сил, дослідженні промислових районів та вузлів [1, 2, с. 192]. Д.М. Стеченко стверджує, що поняття “організація” має три визначення: - внутрішня упорядкованість, погодженість взаємодії більш або менш диференційованих частин цілого; - сукупність процесів або дій, які сприяють утворенню і вдосконаленню взаємозв'язків між частинами цілого; - об'єднання людей, що спільно реалізують певну програму або мету і діють відповідно до деяких процедур і правил [10, с. 14]. Значний внесок у розвиток концепції “територіальна структура” зробив І.М. Маєргойз. Він, зокрема, довів що територіальна структура – генералізуюча “стержнева” категорія, яка охоплює багато економіко-географічних понять (економічний район, територіальну концентрацію, економіко-географічне положення тощо), виділив три види структур: 1) інтегрально-просторову; 2) множинну територіально-галузеву; 3) лінійно-вузлову, які дають можливість описувати будову різноманітних територіально-суспільних систем. Концепцію І.М. Маєргойза продовжують розвивати його послідовники. Так, Л.І. Василівський і П.М. Полян намагалися параметризувати територіальну структуру. Вони виявили чотири типи територіальних параметрів: 1) концентрація; 2) диференціація; 3) інтеграція; 4) композиція. На думку М.М. Паламарчука елементи територіальної структури можна поділити на такі чотири типи: локальні, вузлові, ареальні, регіональні. До локальних елементів належать виробничі центри, пункти, зосереджені вузли. Вузлові елементи структури – це сукупність близько розташованих пунктів, які властиві розосередженим вузлам та агломераціям. Ареальні елементи структури це дискретні елементи: куш, мезорайон, район, зона. Вони відображають територіальну будову дискретних систем, які пов'язані із зональністю природних умов і ресурсів. З їх допомогою виражається множинна територіально-галузева структура у розумінні І.М. Маєргойза. До регіональних елементів територіальної структури належать цілісні територіальні частини – мікрорайони, мезорайони, макрорайони. У сукупності елементи цього типу можуть відображати інтегрально-просторову структуру [2].

Територіальна структура агропромислового виробництва має певну самостійність, яка зумовлена істотною відмінністю функціональних зв'язків, компонентних, територіальних та організаційних відношень. Територіальні відношення елементів територіальної системи агровиробництва проявляються, передусім, через

їх функціональні зв'язки. Підприємства переробної промисловості на базі сільгоспсировини часто утворюють сільськогосподарські кущі, райони, зони. Розглядати територіальну систему АПВ без компонентної вищезначеності взаємодіючих та взаємозалежних компонентів недоцільно. М.М. Паламарчуком виділено декілька комбінованих структур: 1) компонентно-функціональна; 2) компонентно-територіальна; 3) компонентно-організаційна; 4) територіально-функціональна [7].

Ми дотримуємося точки зору І.В. Никольського та М.М. Паламарчука. Вивчення територіальних структур дуже важливе, але обмежувати дослідження АПВ цим рівнем недостатньо, тому, що ті форми, які склалися, можуть бути нерациональними. На основі аналізу закономірностей формування територіальних сполучень агропромислових можна визначити сутність їх утворення.

Під територіальною організацією АПВ ми розуміємо стійку систему структурно-функціональних утворень або регіональних угруповань різноманітних форм за власністю господарювання сільськогосподарських виробничих та переробних підприємств, агропромислових об'єднань та агропромислових комплексів, аграрно-індустріальних циклів, продовольчих комплексів та сільськогосподарських районів, які формуються і розвиваються під впливом природно-кліматичних та соціально-економічних чинників. Всі ланки АПВ виконують свої лише їм притаманні, певні народногосподарські функції в процесі розвитку суспільного територіального поділу праці, який формується в умовах ринкової економіки, що сприяє розвитку усуньеного виробництва.

Дослідження АПВ загалом його територіальної організації, знаходиться поки що на не належному рівні. Значно повніше досліджується агропромисловий комплекс тому, що він у народному господарстві України є найбільш перспективним, великим і сформованим. У вітчизняній науці П.П. Паламарчук одним з перших дослідників сформував важливі методологічні основи дослідження сутності територіального аспекту агропромисловій інтеграції стосовно до бурякоцукрового виробництва: "бурякоцукрова промисловість разом з бурякосіянням з погляду географічного розміщення і територіальної організації представляє єдиний виробничий комплекс – бурякоцукрове виробництво" [7, с. 184]. Крім того, М.М. Паламарчуком запропонована теоретична концепція агропромислового комплексоутворення, яка має важливе значення для наукових розробок і рішення проблем територіальної організації АПВ загалом. Визначальний внесок у дослідження проблем ефективного функціонування регіональних АПВ внесли вітчизняні українські вчені – В.А. Андрійчук, Г.В. Балабанов, П.П. Борщевський, В.К. Вихор, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцова, Р.А. Іванух, М.Г. Ігнатенко, І.І. Лукінов, Л.А. Мармуль, В.П. Нагірна, Я.Б. Олійник, М.М. Паламарчук, М.Д. Пістун, П.Т. Саблук, В.П. Трегобчук, Л.Г. Чернюк. Значна увага в цих працях приділена теоретично-методологічним розробкам, аналізу та оцінці функціонально-територіальної структури регіональних АПК як форми територіальної організації АПВ, функціонуванню їх окремих блоків та ланок як виробничого, так і обслуговуючого призначення, факторів та умов розвитку, управлінських та організаційно-економічних аспектів діяльності.

Ряд аспектів формування АПК висвітлені в працях І.Д. Блажа, П.П. Борщевського, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, О.М. Смелянова, В.П. Карпова, Ю.П. Лебединського, М.Я. Лемешева, П.П. Маракуліна, Л.О. Мармуль, В.П. Мінакова, В.П. Можина, О.М. Онищенко, О.І. Панченка, Д.К. Прейгера, П.Т. Саблука, В.В. Тихонова, О.І. Тютюнника, Л.Г. Чернюк.

Суспільно-географічні аспекти вивчення процесу агропромислового комплексоутворення в цілому та його окремих функціональних ланок розроблені в дослідженнях Г.В. Балабанова, К.І. Іванова, Р.А. Івануха, А.І. Ісаєва, О.О. Кибальчича, В.Г. Крючкова, В.П. Нагірної, О.М. Паламарчука, М.М. Паламарчука, М.Д. Пістуна, О.І. Ракитникова, Т.М. Худякової, О.І. Шаблія, М.Д. Шаригіна, В.П. Шацького, Р.О. Язвиніної та ін. Найбільш повно наукові основи економіко-географічного дослідження АПК розроблені М.М. Паламарчуком і О.М. Паламарчуком. Наукове і практичне значення для теорії формування продовольчого комплексу мають також картографічні дослідження Я.І. Жупанського, А.П. Золоського, Т.І. Козаченко, Л.Г. Руденка.

На етапі формування ринкової економіки соціально-економічні відносини та технологічні перетворення в АПВ дуже загострилися і потребують негайного вирішення. З метою вирішення цієї актуальної загальнодержавної проблеми розроблена національна програма розвитку сільськогосподарського виробництва України на 1996-2005 роки, в якій зазначається, що ключовою метою є зупинення спаду АПВ, гарантування продовольчої безпеки держави, досягнення раціональних норм споживання продуктів харчування на душу населення, визначення основних напрямів реформування економічних, соціальних та правових відносин в аграрній сфері, стабілізація економічних та фінансових умов для здійснення відтворювального процесу в усіх галузях продовольчого комплексу, створення економічного механізму функціонування різних форм власності і господарювання в період становлення ринкової економіки [4].

Висновки. Слід акцентувати, що в умовах соціально-економічного реформування АПВ сукупність галузей та виробництв даної територіальної системи поки що не можна в повній мірі характеризувати як органічну, інтегровану виробничо-функціональну систему. Складність цієї проблеми полягає в тому, що матеріально-економічні умови, темпи та обсяги розвитку і функціонування галузей та ланок не збалансовані у зв'язку з тим, що над спільними загальнодержавними інтересами переважають галузеві. З метою вдосконалення територіальної організації та завершення реформування АПВ, на наш погляд вирішальним є: - перехід від галузевої системи формування та управління до сполучення галузевого принципу з територіальним плануванням при перевазі останнього. Саме територіальний підхід зможе забезпечити необхідну збалансованість системи; - створення ринкового механізму міжгалузевої взаємодії в складі АПК, який би забезпечив цілеспрямованість функціонування всіх його елементів, щоб галузеві завдання відповідали територіальним особливостям АПВ. Впровадження такого підходу у виробничо-економічну систему АПВ забезпечить пла-

номірне його формування, що характеризується галузевою збалансованістю, оптимальною просторовою і виробничою структурою, сучасною матеріальною базою тощо; - у зв'язку з запровадженням в АПВ нових форм господарювання, переважно в сільському господарстві, існує необхідність підготовки вищої і середньої ланки керівників і спеціалістів до обслуговування даної сфери в нових ринкових умовах; - особливості сучасного стану розвитку і функціонування територіальної системи АПВ зумовлюють необхідність найзагальніших вітчизняних наукових розробок або теорій близьких до національних соціально-економічних та природних особливостей розвитку сільського господарства як провідної галузі АПВ.

Таким чином, визначення сутності територіальної організації агропромислового виробництва, розкриття його структури, змісту, закономірностей, чинників функціонування в умовах ринкової економіки, розвитку демографічних суспільно-економічних процесів повинно ґрунтуватися на таких взаємопов'язаних підходах:

1. Дослідження територіальної організації АПВ як об'єкту суспільної географії, який приймає активну участь у суспільно-територіальному поділу праці; 2. Економіко-географічне дослідження АПВ як певної форми раціоналізації територіальної організації розширеного агропромислового структурно-функціонального утворення; 3. Розглядання регіонального АПВ як самостійної суспільно-територіальної підсистеми загальнодержавного агропромислового виробництва.

Джерела та література

1. Аласв Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350с.
2. Майергойз И.М. Методика мелкомасштабных экономико-географических исследований. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 136с.
3. Національна програма розвитку сільськогосподарського виробництва України на 1996-2005 роки (проект). – К.: Кабінет Міністрів України, 1999. – 70с.
4. Никольский И.Б. Теоретические основы региональной экономической географии. – Минск, 1976.
5. Паламарчук М.М. Територіальна структура виробничих комплексів. – К.: Наукова думка, 1981.
6. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів. – К.: Знання, 1998. – 416с.
7. Паламарчук М.М., Паламарчук А.М. Агропромышленные комплексы: географические аспекты. – М., 1988. – 48с.
8. Пробст А.Е. Эффективность территориальной организации производства (Методологические очерки). – М., 1989. – 152с.
9. Хрущев А.Т. География промышленности СССР. – М.: Высшая школа, 1990. – 221с.
10. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком. – К.: Вища школа, 2000. – 222с.

Яковенко Е.В.

СУЩНОСТЬ И ТИПЫ ИННОВАЦИЙ В СФЕРЕ ТУРИЗМА

Мощным фактором глобализации и информатизации экономической деятельности, а также изменения структуры общественного воспроизводства выступает **инновационный процесс**, представляющий собой последовательную цепь действий от зарождения инновационной идеи до ее реализации в системе новаторских продуктов, услуг и технологий и их распространения в хозяйственной практике.

В научно-методической литературе довольно редко рассматриваются особенности инновационных процессов в туризме, отсутствует точное определение понятия, размыты критерии систематизации и типологии инноваций [1;8;9]. В связи с этим **целью данной статьи** является понятийно-терминологическое определение инновационного процесса в туризме и выявление ведущих типов инноваций, используемых в практике внутреннего и международного туризма.

Первые международные стандарты, в частности, Руководство Фраскати, определяют инновационную деятельность как «вид деятельности, связанный с трансформацией идей (обычно результатов исследований и разработок) в новый или усовершенствованный продукт, внедренный на рынок, в новый или усовершенствованный технологический процесс, используемый в практической деятельности, или в новый подход к социальным услугам» [9]. Многие авторы, рассматривая инновационную деятельность в сфере услуг, считают услугу технологической инновацией при условии, что способы использования услуги либо принципиально новые, либо качественно улучшены в технологическом отношении. Это касается не только способов производства, но и методов передачи услуги, при которых не могут быть привлечены существующее оборудование или традиционные методы организации доведения услуг до потребителя [3]. Е.Н. Резниченко использует объектный подход в интерпретации термина «инновация в туристическом бизнесе», понимая под инновацией объект, внедренный в туристское обращение в результате проведенного научного исследования, или вновь открытого рынка, качественно отличного от предшествующего аналога. Инновация характеризуется более высоким технологическим уровнем, новыми потребительскими качествами товара или услуги по сравнению с предыдущим продуктом туризма [8, с.19].

Считаем более точным и адекватным толкование инновации в туризме с позиций объектно-процессного (объектно-целевого) подхода. **Инновация в туризме – это система научно-исследовательских, организационно-экономических, технологических и иных мероприятий и их результатов, направленных на**